

RUS DİLİNİN TƏDRİSİ METODİKASI
METHODOLOGY OF TEACHING THE RUSSIAN LANGUAGE
МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА

UOT 372.881.116.11

Şəhla Mustafa qızı İbrahimova,
Bakı Dövlət Universitetinin Qazax filialının
Dil, ədəbiyyat və onların tədrisi metodikası kafedrasının baş müəllimi
<https://orcid.org/0009-0005-5311-154>
E-mail: shahlaibrahimova1965@gmail.com
[https://doi.org/10.69682/arti.2025.92\(4\).140-144](https://doi.org/10.69682/arti.2025.92(4).140-144)

MƏDƏNİYYƏTLƏRARASI ÜNSİYYƏTİN QURULMASINDA RUS DİLİNİN ROLU

Shahla Mustafa İbrahimova,
senior lecturer of the department of teaching methods of Language and literature of Gazakh branch of Baku State University

THE ROLE OF THE RUSSIAN LANGUAGE IN BUILDING INTERCULTURAL COMMUNICATION

Шахла Мустафа гызы Ибрагимова,
старший преподаватель кафедры язык, литература и методика их преподавания
Газакского филиала Бакинского Государственного Университета

РОЛЬ РУССКОГО ЯЗЫКА В ПОСТРОЕНИИ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Xülasə. Məqalədə rus dilinin mədəniyyətlərarası ünsiyyətdə rolu təhlil edilir. Onun dəyərinə mədəniyyətə təsir vasitəsi, peşəkar və akademik ünsiyyət qurma üsulu, təhsil və diplomatiyadakı rolu kimi araşdırılır. Tədqiqat rus dilinin mədəniyyətlərarası körpü kimi dəyərini vurğulayır və onun qloballaşan dünyada geniş yayılmasına maneələr, məsələn, ingilis dili ilə rəqabət və öyrənmə çətinliklərini araşdırır. Əsas diqqət rəqəmsal əsrdə rus dilinin potensialına və onun fərqli mədəni fikirlərin çatdırılmasında funksiyasına yönəldilir.

Açar sözlər: mədəniyyətlərarası, rus dili, ünsiyyət, qlobal vasitə, interaktivlik

Abstract. The article analyzes the role of the Russian language in intercultural communication. Its value as a means of influencing culture, a method of professional and academic communication, and its role in education and diplomacy are examined. The study emphasizes the value of the Russian language as an intercultural bridge and examines the obstacles to its widespread use in a globalized world, such as competition with English and learning difficulties. The main focus is on the potential of the Russian language in the digital age and its function in conveying different cultural ideas.

Keywords: intercultural, Russian language, communication, global medium, interactivity

Аннотация. В статье анализируется роль русского языка в межкультурной коммуникации. Исследуется его ценность как средства влияния на культуру, метода профессиональной и академической коммуникации, а также его роль в образовании и дипломатии. В исследовании подчеркивается ценность русского языка как связующего звена между культурами и рассматриваются препятствия на пути его широкого использования в глобализирующемся мире, такие как конкуренция с английским языком и трудности в обучении. Основное внимание уделяется потенциалу русского языка в цифровую эпоху и его функции в передаче разнообразных культурных идей.

Ключевые слова: межкультурный, русский язык, коммуникация, глобальная среда, интерактивность

GİRİŞ 1.

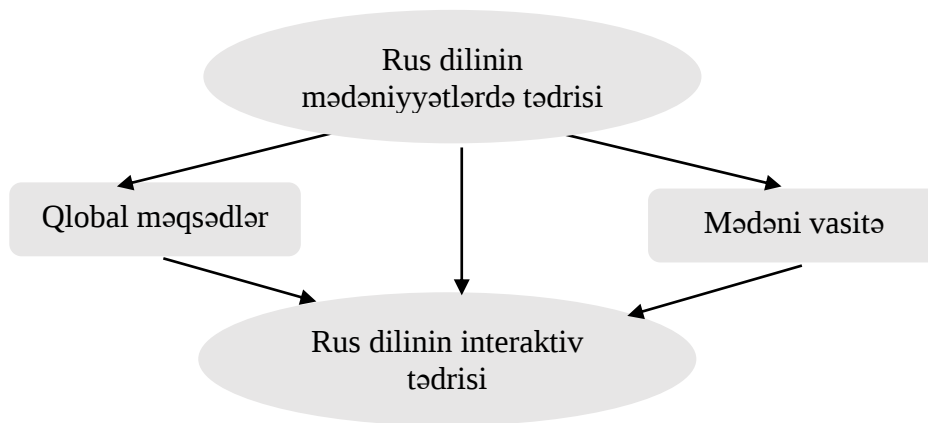
“Mədəniyyətlərarası ünsiyyət” ifadəsi “öyrənənlərə müxtəlif mədəniyyətlərdə fikir mübadiləsi aparmaq və qarşılıqlı ünsiyyət qurmaq üçün nəzərdə tutulmuş” tədris perspektivinə istinad edir. Qloballaşma əsrində dil ünsiyyət vasitəsi olmaqla yanaşı, mədəniyyətlərarası dialoqun təşviqi və qlobal münasibətlərin inkişafı üçün mühüm alətə çevrilmişdir. Dilin mədəniyyətlərarası ünsiyyət üçün vacibliyi yeni dünya görüşün fərqli aspektlərini ifadə edir. V.V.Vorobyova görə, “Dil mədəniyyət və şüur arasında əlaqə rolunu oynayır, hər bir xalqın dünyasının mənzərəsini formalaşdırır” [3, s.41]. Dünyada ən çox danışılan dillərdən biri olan rus dili mədəniyyətlərarası ünsiyyətdə özünəməxsus mövqeyə malikdir. Akademik və peşəkar ünsiyyət vasitəsi olmaqla yanaşı, o, həm də elm, ədəbiyyat və incəsənət vasitəsilə rus mədəniyyəti haqqında məlumatlılığın yayılmasına kömək edir. Rus dilinin Birləşmiş Millətlər Təşkilatı və Müstəqil Dövlətlər Birliyi (BMT və MDB) kimi qurumların rəsmi dili statusu, təhsil və diplomatiyada çoxəsrlik istifadə tarixi onun əhəmiyyətindən xəbər verir [2; 7].

Bundan əlavə, rus dilinin mədəniyyətlərarası ünsiyyətdə praktik tətbiqi Z.P. Şərəfəddi-

nova (2024) və L.P. Krsin (2019) əsərlərində nəzərdən keçirilir [5, 6]. Bu araşdırmalar göstərir ki, rus dili beynəlxalq diplomatiyada, təhsil proqramlarında və turizm sənayesində fəal şəkildə istifadə olunur. Məsələn, Krsin (Крысин, Л.П.) rus ədəbiyyatının mədəni dialoqun formalaşdırılması vasitəsi kimi əhəmiyyətini vurğulayır. Tədqiqatçı alim öz növbəsində, başqa dillərə tərcümə edilmiş rus ədəbiyyatının xaricdə rus mədəniyyətinin qavranılmasına təsirini təhlil edir [6, s.18].

Rus dilinin tədrisinin rəqəmsallaşdırılması üzrə tədqiqatlar xüsusi diqqətə layiqdir. E. A. Dorojkina (2021) rus dilinin xarici dil kimi tədrisi prosesinə rəqəmsal texnologiyaların tətbiqinin əsas aspektlərini vurğulayır. O, gənc nəsil arasında dilin populyarlaşdırılmasında onlayn platformaların və Duolingo və Coursera kimi mobil proqramların əhəmiyyətini vurğulayır [3, s. 126].

Beləliklə, ədəbiyyat nümunələri rus dilinin mədəniyyətlərarası qarşılıqlı əlaqə və mədəni təsir üçün mühüm bir alət olaraq qaldığı göstərilir. Bununla belə, onun gələcək inkişafı nəzəri tədqiqatları populyarlaşdırmaq üçün praktiki tədbirləri birləşdirən kompleks yanaşma tələb edir.

Şəkil 1. Rus dilinin mədəniyyətlərdə tədrisi yolları

1. Rus dilinin qlobal dünyada rolu

Qloballaşma və multikulturalizmlə səciylənən bir dövrdə sinif otaqları mədəniyyətlərin, dillərin zəngin mənsəyini əks etdirən müxtəlif cəmiyyətlərin mikrokosmosuna çevrilmişdir. Tədqiqatın məqsədi rus dilinin tədrisinin multikultural təhsil mühitlərində müəllimlər və tələbələr arasında dinamik şəkildə qarşılıqlı əlaqədə öyrənilməsidir. Qojkov və Zoi Xuaevi

(Gojkov, 2011; Zhou Xiaowei, 2018) qeyd edirlər ki, təhsil təcrübələrinin formalaşdırılmasında və inklüziv öyrənmə mühitinin təşviqində rus dilinin mədəniyyətlərdə tədrisi mühüm rol oynayır. Bu cür multikultural və çoxdilli cəmiyyətlərdə auditoriyada baş verən bu qarşılıqlı əlaqələri başa düşmək və səmərəli şəkildə idarə etmək mədəniyyətlərarası ünsiyyət prinsiplərinin nüanslı şəkildə dərk edilməsini tələb edir [1, 7]

Rus dilinin beynəlxalq münasibətlərdə əhəmiyyəti onun Birləşmiş Millətlər Təşkilatının (BMT) altı rəsmi dilindən biri olması ilə vurğulanır. Tez-tez iş sənədlərində, görüşlərdə və diplomatik yazışmalarda istifadə olunur. Məsələn, rus dilindən Avrasiya İqtisadi Birliyinə üzv olan bütün dövlətlər universal ünsiyyət dili kimi istifadə edirlər [3; 4; 5].

Diplomatik təcrübədən göründüyü kimi, rus dili Şərqi Avropa, Baltıyanı ölkələr və MDB ölkələri kimi mədəni və tarixi əhəmiyyət kəsb edən xalqlar arasında daha möhkəm əlaqələrin inkişafına kömək edir.

Beynəlxalq təhsil sahəsində rus dilinə hələ də yüksək tələbat var. YUNESKO-nun (UNESCO, 2021) məlumatına görə, dünyada 3 milyondan çox tələbə xarici dil kursları kimi rus dilində təhsil alır. Beynəlxalq tələbələr üçün Rossotrudniçestva qrantları və təqaüdləri rus mədəniyyəti və dili haqqında məlumatlılığın yayılmasına kömək edən akademik mübadilə proqramlarına nümunədir [6; 7].

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının (BMT) altı rəsmi dilindən biri olduğu üçün rus dili beynəlxalq təşkilatlarda xüsusi yer tutur. Onun diplomatik və inzibati sahədə universal ünsiyyət vasitəsi kimi əhəmiyyəti bu statusla vurğulanır. BMT-nin hər bir rəsmi sənədi rus dilinə tərcümə olunur və bütün iclaslar, o cümlədən Təhlükəsizlik Şurasının və Baş Assambleyanın iclasları rus dilinə tərcümə edilməlidir.

Kino sənayesi xüsusilə Kann və Berlin kimi beynəlxalq film festivallarından rus dili mükafatlar alan filmlərə də əhəmiyyətli təsir göstərir. Bu əsərlərdə rus dili həm ifadə vasitəsi, həm də rus düşüncə tərzinin fərqliliyini vurğulayan mədəni kod rolunu oynayır. Rəqəmsal texnologiyaların inkişafı rus dilinin təbliği üçün yeni imkanlar yaratdı. Rusdilli bloggerlər YouTube, Instagram və TikTok kimi onlayn platformalardan istifadə etməklə qlobal auditoriyaya çata bilirlər. Məsələn, mədəni bloqlar, əyləncə məzmunu və rus dilinin tədrisi bu dilin gənclər arasında məşhurlaşmasına kömək edir.

1.2. Rus dili mədəniyyətlərarası vasitə kimi

Bütün dillərin əsas məqsədi kommunikativ funksiya və ya ünsiyyət funksiyasıdır. Dildən istifadə edərək məlumat mübadiləsi və bir-birimizə müxtəlif mesajlar göndərməklə ünsiyyət qururuq. Mədəniyyətlərarası ünsiyyətdə di-

lin rolu ondan ibarətdir ki, o, informasiyanın bir şəxsdən digərinə ötürülməsi vasitəsi kimi çıxış edir. Buna baxmayaraq, dil maneələri bir-birini başa düşməyi çətinləşdirir və anlaşılmazlıqlara və münaqişələrə səbəb ola bilər.

Rusiya ədəbiyyatda və incəsənətdə çox böyük nailiyyətlərə malikdir. Lev Tolstoy, Anton Çexov, Feodor Dostoyevski və Pyotr Çaykovski daxil olmaqla bir çox böyük yazıçılar, filosoflar və rəssamlar Rus mütəfəkkirləri olmuşlar. Rusiyanın əksər şəhərlərində milli və beynəlxalq balet, musiqi konsertləri, rəsm sərgiləri və kinoteatrlar adi haldır. Rusiyada Kreml, Qırmızı Meydan və Baykal gölü kimi YUNESKO-nun 26 Ümumdünya irsi saytı var [4; 5; 6].

Rus dilinin xarici dil kimi tədrisi təkcə grammatikanın öyrədilməsi deyil. Bu, həm də tələbəni rus mədəniyyəti dünyası ilə tanış etmək, onları rusdilli cəmiyyətdə iştirak etmək bacarıqları ilə təchiz etməkdir. Məqalə metodologiya, dil nəzəriyyəsi və rusşünaslıq üzrə ənənəvi təlimlə yanaşı, həm də rus dilində danışanlarla işləməyi, həmçinin tədris prosesinin bir hissəsi kimi texnologiya və resurslardan necə istifadə etməyi öyrədir.

Tələbələrımız rus dilində dostunu salamlamağı öyrənə və onun tanış olmayan əlifbasını deşifrə etməyə başlaya və Rusiyanın kosmos haqqında anlayışımıza verdiyi maraqlı töhfə haqqında öyrənə bilər. Rus dilində ünsiyyət qurmaq qarşılıqlı şəkildə və dərin olmalıdır. Bir tərəfdən rus dili rus mədəniyyətinin daşıyıcısı və əksi kimi çıxış edir. Rus lüğəti, idiomları və dil strukturları ölkə mədəniyyətinin müxtəlif aspektlərini əks etdirir və rus dilini öyrənmək rus mədəniyyətini daha dərinləndirən dərk etməyə imkan verir. Digər tərəfdən, siz həmçinin onun zəngin ədəbi irsindən nümunə götürə və bəzi gənclərdən Rusiyanın gündəlik həyatı ilə tanış ola bilərsiniz.

Materiallar müxtəlif parametrlərdə istifadə üçün çevik və uyğunlaşa bilən olmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur. Onlar fərdi dərslər və məclislər üçün başlanğıc nöqtəsi kimi istifadə oluna bilər və ya bir sıra fənlər üzrə əməkdaşlığı əhatə edən daha geniş kurikulumlarla birgə layihələrin bir hissəsini təşkil edə bilər.

Müasir cəmiyyət və həyata yeni münasibət universitetlər qarşısında xüsusi tələblər qoyur. Bu gün rus dilinin mədəniyyətlərdə öyrənil-

məsi onun interaktiv şəkildə tədrisinə əsaslanır. Burada əsas məqsəd təkcə tələbələr tərəfindən müəyyən miqdarda bilik, bacarıq və bacarıqların toplanması deyil, həm də tələbənin müstəqil təhsil fəaliyyəti subyekti kimi hazırlanmasıdır. Müasir rus dilinin ali təhsildə tədrisi müəllimin idarə etdiyi tələbə fəaliyyətinə istiqamətlənir.

1.3. Rus dilinin ali təhsildə interaktiv təşkili

İnteraktiv ("İnter" qarşılıqlıdır, "akt" hərəkət etməkdir) qarşılıqlı əlaqədə olmaq, söhbət rejimində olmaq, kimsə ilə dialoq deməkdir. Mədəniyyətlərarası ünsiyyətin formalaşmasında fəal təlim metodlarından fərqli olaraq, interaktiv metodlar tələbələrin təkcə müəllimlə deyil, həm də bir-biri ilə daha geniş qarşılıqlı əlaqəsinə və təlim prosesində tələbə fəaliyyətinin üstünlük təşkil etməsinə yönəlmişdir. İnteraktiv metodların əsas komponentləri tələbələr tərəfindən yerinə yetirilən fəaliyyətlər və tapşırıqlardır. Onların adı olanlardan mühüm fərqi ondan ibarətdir ki, onları tamamlayarkən tələbələr nəinki artıq öyrənilmiş materialı möhkəmləndirirlər, həm də yeni materialı öyrənirlər.

"Auditoriyada qarşılıqlı əlaqə" termini ünsiyyət bacarıqlarını təkmilləşdirmək və mədəniyyətlərarası anlaşmanı təşviq etmək üçün pedaqoqlar və tələbələr arasında bilik və anlayışların mübadiləsini təsvir edir. Bu tədqiqat tələbələrin müxtəlif mədəni mənşəyini nəzərə almaqla, bu qarşılıqlı əlaqənin dil və mədəni bilikləri necə artırma biləcəyini araşdırır.

Auditoriyada mədəniyyətlərin öyrənilməsində qarşılıqlı əlaqələri təsnif etmək üçün bir çox üsul var. Bu araşdırma üçün sinif çoxmillətli fərdlərdən ibarətdir və tədqiqatçılar tərəfindən təklif olunduğu kimi qarşılıqlı əlaqə mətn fəaliyyəti kimi istifadə olunur. Bu qarşılıqlı əlaqə formal linqvistik anlayışlara əsaslanır. Nəticə etibarilə, qarşılıqlı əlaqənin keyfiyyəti dil bilikləri və ya iştirakçıların əldə etdiyi qazanclar baxımından qiymətləndirilir. Təhsil nöqtəyi-nəzərindən mədəni bölmələr arasında anlaşma və ünsiyyət ahəngdar müəllim-tələbə münasibətləri üçün ilkin şərtədir. Buna görə də müəllimlər və

tələbələr öz kommunikativ və mədəniyyətlərarası səriştələrini artırmaq üçün mədəniyyətlərarası ünsiyyət bacarıqlarını inkişaf etdirməlidirlər.

Mədəniyyətlərarası ünsiyyətin qurulmasında pedaqoji fəaliyyətin qeyd olunan şəkildə tətbiqi – istər məzmun seçimi, istərsə də tədris metodları və təcrübələrinin tətbiqi yolu ilə – vətəndaşlığı müəyyən edən parametrlərə diqqətin yönəldilməsinə yol açır.

Əhəmiyyətli üstünlüklərinə baxmayaraq, rus dili beynəlxalq arenada bir sıra problemlərlə üzləşir. Birincisi, əksər beynəlxalq sahələrdə üstünlük təşkil edən ingilis dili ilə rəqabət onun irəliləməsini çətinləşdirir. İkincisi, rus dilinin qrammatikası və fonetikasının mürəkkəbliyi, xüsusən daha sadə quruluşa malik dillərdə danışanlar üçün öyrənməyi daha az cəlbedici edir.

Bundan əlavə, siyasi və iqtisadi vəziyyət xaricdə rus dilinin qəbuluna təsir göstərə bilər. Bu maneələri aradan qaldırmaq üçün müasir tədris metodlarının inkişafı və mədəni-maarif təşəbbüsləri vasitəsilə rus dilinin populyarlaşdırılması da daxil olmaqla kompleks tədbirlərə ehtiyac var.

Problemin aktuallığı. Çoxdillilik və ya birdən çox dildə bilik beynəlxalq səviyyədə müsbət dəstək qazanır və bir çox ölkələr tərəfindən təhsil məqsədi kimi qəbul edilir. Müasir dövrdə rus dilinin ünsiyyət bacarıqları kimi o qədər də vacib və zəruri olmaması bir sıra sahələrdə çatışmazlıqlar və problemlər yaratmışdır. Rus dilinin tədrisi və öyrənilməsi, qlobal dünyada beynəlxalq dili kimi aktualıq təşkil edir.

Problemin elmi yeniliyi. Ali təhsildə rus dilinin öyrədilməsində mədəniyyətlərin öyrənilməsi müasir interaktiv təlim metodlarından istifadə ilə bir sıra yeni yanaşmaların perspektivliyini zəruri edir. Mədəniyyətlərarası ünsiyyətin qurulmasında yeni sahələrin araşdırılması müxtəlif ünsiyyət modellərinin tətbiqini tələb edir.

Problemin praktiki əhəmiyyəti. Tədqiqat məqaləsində verilən araşdırmalar və nəticələr ali təhsildə rus dilinin tədrisinin tətbiqində istifadə oluna bilər. Bundan başqa rus dilinin xarici dil kimi tədrisinə ən mühüm resurs rolu kimi əhəmiyyətli dərəcədə rol oynaya bilər.

Ədəbiyyat

1. Byram, M. and Grundy, P. (ed.) Context and culture in language teaching and learning. Clevedon: Multilingual Matters. 2003 – pp.24-49
2. Gojkov, G. (2011). Education as a Factor of Intercultural Communication. Ceps Journal, 2011- 1 (2), 87-104.

3. Razavi, Abdulhamid. A reflection on the appropriateness of culture, language, and language education. Cultural Studies and Communication, 2013 - 9(30), 11-31. SID. <https://sid.ir/paper/118310/fa>
4. Воробьёв, В. В. Язык как культурный код. –Москва: Наука, -2015. с. 167-189
5. Дорожкина, Е. А. Цифровые технологии в преподавании русского языка как иностранного. – Новосибирск: Сибирь, -2021. -с.123-134
6. Крысин, Л. П. Литература как мост между культурами. –Москва: Просвещение, -2019. С. 17-44
7. Шерефетдинова, З.Р. Динамика взаимодействия языка и культуры в эпоху глобализации. Miasto Przyszłości, -2024 - 54, 1664-1669.
8. Zhou Xiaowei. The Role of Chinese Traditional Culture in Teaching Russian in Private Colleges and Universities under The Belt and Road Initiative belt, one road initiative and China's traditional culture in the teaching of Russian in private colleges and Universities. Foreign trade and economic cooperation, 2018, 000(012):135-136.

Redaksiyaya daxil olub: 03.06.2025